

Ács Tibor

Törvény a Nemzeti Katonai Akadémiáról

Az 1808. évi VII. törvénycikk

Kétszáz évvel ezelőtt az 1808. évi VII. törvénycikk létrehozta ugyan a nemzet által követelt és támogatott katonai felsőoktatási intézményt a Nemzeti Katonai Akadémiát, de megnyitását és a magyar nyelven folyó tisztképzést a Habsburg Birodalom érdekeit féltő uralkodó megakadályozta. A szerző cikkében vázlatosan bemutatja a törvény születésének körülményeit, történetének fontosabb állomásait és jellemzőit.

Az utóbbi időben a kutatás már sok mindent feltárt abból a hosszú és rögzös, válságokkal és kihagyásokkal terhes történelmi útból, amelyet megtettünk az elmúlt két évszázadban, a törvénnyel létrehozott nemzeti katonai akadémiától a ma működő nemzetvédelmi egyetemig. Ám diszciplínánk művelőinek még sok a tennivalója, fontos, hogy további kutatásaikkal még részletesebben feltárják, feldolgozzák és bemutassák a két évszázados katonai felsőoktatásunk történetét. A gondolat meghirdetésétől a megvalósításig; a különböző katonai felsőoktatási koncepcióktól, a látszólag létező katonai felsőoktatási intézménytől, a valóban élő, működő, a kutatás és tanítás, a tudomány és oktatás egységét hordozó és megvalósító, korszerű felsőfokú hadiiskola, az egyetem létrejöttéig. Rövid írásomban arra vállalkozom, hogy vázlatosan bemutassam az első magyar katonai felsőoktatási törvény megszületése történetének néhány fontos tartalmi jellemzőjét.

Az augusztus 31-től november 5-ig tartó 1808. évi országgyűlés, amely 25. ülésén, az alkotmány sérelmek dacára a franciákkal szemben a régi rend megvédéséért újabb áldozatokra is késznek mutatkozott. A háború tovább folytatására készülő királyt felhatalmazta a nemesi fölkelés bármikori fegyverbe hívására és megszavazott 20 ezer újoncot. A tárgyalások során újra napirendre került a közel két évtizede húzódó Nemzeti Katonai Akadémia felállításának terve, amely a hadsereg számára magyar tiszteket képezne. Az uralkodó viszont hozzájárult egy magyar tisztképző akadémia felállításához, melyet a szeptember 7-én ünnepélyesen megkoronázott Mária Ludovika királynéről neveztek el. A Ludoviceum költségeit a nemesség, a vármegyék, a városok és egyének adták össze, önkéntes felajánlással.

Az 1808. évi országgyűlés október 1-jei alsó- és felsőtábla ülésein, követve gróf Beleznay Sámuelnek az 1802. évi 4. törvénycikkben megörökített példáját, aki 10 000

rénésforintot adományozott „a Nevendék Ifjúságnak katonaságra való készítésére, és az úgynevezett katonai Academiára”, 135 követ (68 az Alsótáblából, 67 a Felsőtáblából) 500 200 rénésforintot ajánlott fel a régi óhaj teljesítésére. Másnap 19 követ újabb 85 ezer rénésforintot ajánlott fel. Ezen az október 3-i ülésen jelentették be, hogy Ferenc király, a karoknak és rendeknek elhatározásához, miszerint a „Magyarországi Ifjúságnak, a Haza védelmére való készítésére, Katonai Akadémiát kívánnak felállítani”, felajánlja „Őfelsége az úgynevezett Váci régi Theresiana Akadémiának épületét”. A királyné az ország rendjeitől kapott koronázási ajándéknak (500 000 Rft.) „egy részét a Karoknak és Rendek a Haza védelmére célzó tárgyára segedelmül adná; evégre, ötvenezer Rforintokról kegyelmes ajánlást téssen.”

A rendek 1808. október 4-i feliratukban terjesztették az uralkodó elé jóváhagyásra, hogy a hazaszeretettől vezérelve „önként való ajánlásokra ösztönöztetvén nevezetes tőke-pénzt tettük össze, hogy az Országban oly Akadémia állíthatasson, amelybe főképpen hadi tudományok taníttassanak”. Az október 4-i ülés fogadta el, a király jóváhagyta és a királynő beleegyezett, miszerint, hogy a „Haza védelmezésére”, a Nemzeti Katonai Akadémia, az „Anyá-Oskola Felsőges Asszonyunk nevét viselhesse és nevezethessen LUDOVICEA”.

Az október 18-i ülésükön a karok és rendek, az alsótábla 15 és a felsőtábla 7 jeles személyiségéből, gróf Brunszvik József tárnokmester vezetésével, 22 fős bizottságot hoztak létre: A bizottság tagjai a „Katonai Academia el-rendelésén dolgozni fognak, a Nemzeti Muzeumnak állapotját is vegyék fel, hogy a Törvény által megerősíthessen.” Tehát felállítandó Nemzeti Katonai Akadémia részletes törvényjavaslatának, szabályzatának kidolgozása együtt történt a Nemzeti Múzeummal kapcsolatos törvénytervezet elkészítésével.

Az október 25-i vegyes ülésen gróf Brunszvik József, a katonai akadémia ügyében kiküldött bizottság elnök ismertette, miként járt el a bizottság munkája során, majd bemutatta az elkészített terjedelmes és részletesen kidolgozott írásos tervezetet, a csatolt mellékletekkel, adatokkal. „A Nemzeti Katonai Academiának elrendelésre kiküldött Deputatióinak Munkája, az ezen alkalmatossággal felvett Muzeum állapotjával együtt „ című szolgálat alapul a felállítandó katonai tanintézet szervezetének, igazgatásának, vezetésének, tantervének és 21 tantárgyának. Kiemelik az akadémiát már felállításakor 6 évfolyam 200 növendéke befogadására, kell felszerelni, tan – és más személyzettel ellátni.

Az akadémia tőkájének gyarapításával öt év alatt a 40 alapítványi és 20 fizető növendék fokozatosan 120 alapítványi és 80 fizető növendék létszámra növekedjen, a költségek fedezésére 1 489 250 forint tőke kell, ami remélhetőleg az alapítványok segítségével 1814-ig összegyűlik. A tanintézet célja olyan képzést adni a fiatal nemeseknek, hogy ügyes és jól kiképzett tiszttekként kerüljenek a magyar ezredekhez, és képesek legyenek segédiszttekként a táborkárnál és tiszttekként a főhadiszálláson szolgálni, valamint eredményes szolgálatuk alapján idővel a legmagasabb katonai rendfokozatot is elnyerni. Egy akadémia osztályban 20 növendéknél több nem lehet. Az akadémiára a megye 3 fős (orvos, pap, hivatalnok) bizottsága által megvizsgált és ajánlott, 12–15 éves korú, kiváló iskolai bizonyítvánnyal és a szükséges előismeretekkel rendelkező ifjúk vehetők fel növendékeknek, szeptember első felében, mivel az oktatás októberben kezdődik. Felvázolják a fizikai és testi nevelés követelményeit, a

napi és órarendi, az étkezés és étkezés, valamint a köznapi és ünnepi ruházat előírásait. Szólnak az erkölcsi nevelésről, melyszerint minden osztálynak egy tiszt és két hadapród-örmester nevelője van, akik éjjel-nappal együtt vannak a növendékekkel.

Az akadémia hat osztálya két századot alkot; az 1.,2.,3. osztály parancsnoka főhadnagy, a 4.,5.,6. osztályé százados; minden századnál 3 hadnagy és 6 hadapród-örmester, valamint a még szolgálati létszámban 2 hadnagy és 4 hadapród-örmester. A két század parancsnoka őrnagy. Megállapították a tanintézet jövője a megfelelően képzett magyar tisztek és őrmesterek kiválasztásától függ. Külön foglalkoznak a büntetéssel és a jutalmazással. Leszögeznek, hogy az akadémián folyó tudományos képzés, a 21 tantárgy oktatása adjon olyan ismereteket a növendéknek, hogy a tanintézetből kilépve bármelyik katonai ágban szolgálhasson, képes legyen önerejéből elsajátítani az ahhoz szükséges nagyobb tudáskört.

Az október 27-i ülésen megvitatták és összevették a bizottság okmányait és az elkészített törvényjavaslat cikkelyeit. A vita először, kiindulva a nevelési és tudományos képzési célokból a tanintézet elnevezéséről folyt, hogy „csak Nemzeti Akadémiának vagy Nemzeti Katonai Akadémiának kellessen ezt nevezni.” A két irányzat képviselőinek vitájából végül azt fogadták el és került törvénybe, hogy a magyar felsőoktatási rendszer szerves részét képező tanintézet, „neveztesen Nemzeti Katonai Akadémiának.” Ezután az alsó és felsőtábla a törvényjavaslat fontos cikkelyeit egészítette ki még az akadémia igazgatásáról, az adakozókról, az évi állapot jelentésről, a tantárgyakról elkészítendő és az uralkodó elé kerülő felterjesztéshez.

Az október 29-i ülés fogadta el a Ferenc király elé terjesztendő magyar és latin nyelvű feliratot: „A Nemzeti katonai Akadémia iránt való Felírás” címűt, melyben bemutatják az akadémia felállítása elrendezési módjáról kidolgozott törvényjavaslatot és kérik jóváhagyását a törvénycikkelynek. Kérik az uralkodó gondoskodását, hogy „ezen Akadémiának hasznos Polgárok és tanult jó Katonák készítésére intézett Tzélja teljesíthessen”. Részesüljön a Ludovicea Akadémia a hasonló tanintézetek kedvezményeiben, tisztjeit, tanárait vezényeljék az ezredektől, az akadémiát jelesen elvégzők alhadnagyi ranggal, a többek zászlósi, vagy császár kadéti rendfokozattal kerüljenek az ezrekbe. Vácon évente iskolai segélyből 120 növendéket tanítanak, ha összegyűlik a szükséges tőkeösszege, ezért addig kérik a tanárok fizetését, a szükséges könyveket, eszközöket biztosítsa az országos főiskolai jövedelemből, valamint a váci akadémia tisztjei, a bécsi és bécsújhelyi akadémiaikhoz hasonlóan kapják meg a katonai fizetésüket.

Az uralkodó október 31-én „Ő felségének a Nemzeti Katonai Akadémia iránt való K. Királyi Viszsa-Irása” címmel hozzájárult a 22 paragrafusból álló törvényhez. A rendek november 2-i ülésükön olvasták fel a királyi leiratot, amelyet tudomásul vettek és lajstromba állították azok neveit, „akik a Nemzeti Katonai Akadémiára ajánlásokat tettek”. A 18. §. tartalmazza a 251 ajánló nevét és az 1 millió forintot meghaladó alapítványi tőke összegét. November 3-i ülésükön elfogadták „Az Ország Rendjeinek azon Kegyelmes Királyi Választ megköszönő Felírások, mely a Nemzeti Katonai Akadémiáról szól” vagyis a „felállítandó Nemzeti Katonai Akadémia” jóváhagyását megköszönő az uralkodóhoz intézett előterjesztését.

1808. november 4-i ülésen pontosították a törvényeket és azt a két tábla, elfogadta. Melczer László a nádorispán ítélőmestere többek között jelentette: „a Nemzeti Katonai Ludovicea Academia éránt való Törvény Tzikkelyben nintsen semmi változás.”

Az 1808. november 5-i ülésen József nádor méltatta, hogy az országgyűlés követi nem csak a király kívánságait teljesítették, hanem, „betöltöttétek Polgár Társaitok kívánságait, eleget tettetek az egész Európa várakozásának, és végtére ez úttal is megmutattatok, hogy Magyarok vagytok.” Kiemelte, hogy a törvényes alkotmány szellemében, nem csak a meglévő intézmények erősödtek, hanem gyarapodtak is, azzal, hogy elhatározták „egy Nemzeti katonai Fő Oskolának felállítását, melyre már régen törekedtünk, és amelyben Hazánk Ifjai kiváltképpen a Katonai Tudományokban oktathán... A Ludovica Anya Oskolában felnevelendő Ifjúságnak gondját, amely Ő Felsege kegyelmes megegyezéséből reám bízott, első kötelességeim közzé számlálom”.

Ezen az utolsó, 35. ülésen, mutatták be a megerősített törvényeket, köztük a magyar katonai felsőoktatás történelmi jelentőségű első törvényét.

Ez a híres törvény bevezetőjében kimondta, hogy az ország védelmi ügye nemcsak a jelen idő, hanem a jövő korok feladata is, ezért fiaik és utódaik nem csak erővel, hanem annál hathatósabb tudománnyal is tudjanak a hazáért harcolni. Ezért a honszeretettől indítva, „önkéntes ajánlataikból jelentékeny alapot gyűjtöttek össze, melyből az országban nemzeti katonai akadémiát állítani és a hadi tudományokat fejleszteni lehessen.”

A királyi jóváhagyással a karok és rendek a hasznos és szükséges intézmény létesítéséhez nyomban hozzá fogtak, és a törvény 22 paragrafus alapján elhatározták:

1. A Vácon a hajdani Terézia-épületben elhelyezendő nemzeti katonai akadémiát, Ludovikának nevezik el.
2. Az akadémia főfelügyelete a királyt illette ugyan, de a rendek saját befolyásukat is meg akarták tartani, ezért kimondták, hogy „az akadémia intézményének természetét, jellegét s rendeltetését országgyűlésen kívül megváltoztatni” nem lehet.
3. A magyar ifjaknak a katonai tudományokban való kiképzésére létesített tanintézet pénzalapja adományokból gyűlt össze, melynek legfőbb igazgatását, szervezését a nádorra, mint az ország főkapitányára bízták azzal, hogy minden diétán köteles beszámolni a pénzalap állapotáról, az intézet működéséről.
4. Az akadémiának főcélja, hogy a magyar ifjúságot olyan tudományos képzést és nevelést kapjon, melyek által a rendes hadseregben és a nemesi fölkelesben a haza hasznos szolgálatára alkalmas és képes legyen. Az ifjaknak érdemeik alapján szabad lesz állami szolgálatba is lépniük.

196 28. ÜLÉS IRÁSAI.

LXI. SZÁM XXVIII.-dik ÜLÉS BEN.

A' Nemzeti Katona Akademia iránt való Felírás

Nro. LXVI. SESSIONE XXVIII.

Repraesentatio quoad Nationalem-Academiam Militarem.

Sacratissima Caesareo, et Regio Apostolicae Caesidre et Apostolici Kirdlyi solica Majestas,

Domine Domus Clementissime! Leg-kegyelmesebb Urunk!

In Repraesentatione nostra ita Felírásunkban egész alázottsággal bejelentettük, hogy a Magyar Nemzeti Katonai Akadémiának, melyben legfőképpen a Katonai Tudományok fognak tanítottatni, felállítására végett önkéntes ajánlataikból állunk megegyezéses alapot gyűjtöttek össze, és helyi Felírás Sacratissimae demiffie propositos esse.

Gratiffimi devotiffimisque animi sentu recolimus Benignitatem Majestatis Vellrae Sacratissimae, qua nosce olim Theresianae Vastitantes illocaendae Academiae donare dignata est, Munificentiffimae Augustae Dominae Imperatricis, et Reginae, qua Institutum hoc adjuvit, nec unquam in cordibus nostris memoria Benignitatis Augustae Dominae oblitabitur; perquam Academiam Ludovicam appellari ideo admittit, ut amoris Augustae Dominae in Gentem Hungaram memoriam conservet.

Jobbgyi, székény, háttádatossággal, tiszteljük: Felsegednek azon, kegyelmességét, mely Izerrely, ezen Akadémiának, számára helyezett az, hajdan, egy nevezett Vázi, Theresianum Epuletet meltoztatott ajándékozni, úgy nem különben Felsege Alizonyunknak, Tisztal Királyné Ő Felsegednek is, azon adakozását, mellyel ezen intézetet elősegítették, nem foglós ízeinkből Felsege Alizonyunk' azon kegyességének emlékezte kitöröletni, mely Izerrely ezen Anya-Oskolát Ludovicának nevezetli, azért megegyezte, hogy az Királyné Ő Felsegednek a Magyar Nemzet ornat vonzó Izeretetét, emlékezetben tartat.

Praceptamus demiffie Majestati Vellrae Sacratissimae ideam Alázatosan bé mutatjuk, Felsegednek ezen felállítandó Akadé-

5. A tanulmányi rendszer a katonai akadémiában olyan legyen, hogy a tantárgyak és tanulmányok, az ifjúságot mind a két életpályára, különösképpen mégis a katonaira képezik.
 6. Igazgatói engedéllyel az akadémián kívül lakó első osztályú bizonyítvánnyal rendelkező fiatalok is részt vehetnek a tanintézeti katonai tudományok oktatásában, hallgatásában.
 7. A katonai akadémia szabályzatát és belső szervezetének leírását közre kell adni, és a törvényhatóságokkal közölni.
 8. Az akadémia nevelő és tanári tisztállománya megtartja rendfokozatát és előléptetésük rangsorrendjét; az akadémiai tanfolyamot kitűnő vagy első osztályú eredménnyel végző növendékek a bécsújhelyi akadémián megállapított előléptetést és beosztást nyerik el.
 9. A nádor tesz javaslatot a királynak az igazgatói, felügyelői és tanári állásokra, de igazgatói ajánlására ő hajtja végre a kinevezéseket a többi intézeti beosztásba.
 10. Az akadémia igazgatójának, valamint aligazgatójának tisztére, „tekintélyes nemes hazafit, katonai erényekben jeleskedő, az ide tartozó tudományokkal bíró s végül az ifjúság nevelésében sem tapasztalatlan férfiút kell állítani. A katonai tudományok tanáraiul, valamint az akadémiai ifjúság felügyelőiül a kiszolgált vagy tényleg szolgáló katonatisztek, amennyire lehet, született magyarok közül olyanok választandók, akik az említett tudományok ismeretének tanújeleit adták, s jó és művelt a jellemük.
 11. Az igazgató és az aligazgató csak törzstiszt lehet.
 12. Az akadémiába növendékül tizenkét éven aluli és tizenöt éven felüli ifjakat nem lehet fölvenni, csak olyanokat, akik elvégezték a grammatikai vagy a közműveltségi iskolákat. Minden kifogástalan egészségű pályázónak iskolai bizonyítvánnyal kell a tanulmányokban és erkölcsökben való kitűnő vagy első osztályú előmenetelét igazolnia. A katonai akadémiába valláskülönbség nélkül főképpen nemeseket és polgári állapotúakat vesznek fel.
 13. A pénzügyi alaphoz és a tanári kar számához igazodva a növendékek számát 120 ösztöndíjas és 80 fizetőn felül nem szabad emelni.
 14. A katonai akadémiában tanfolyam hat évig fog tartani, amelyen az országgyűlés által megállapított tantárgyak adják elő.
 15. Az iskolai fegyelem az akadémiában a katonai fegyelem mintájára lesz megkövetelve, hogy a benne nevelendő ifjúság megszokja a szoros engedelmességet, amikor az akadémiát elvégezve a tényleges katonai szolgálatba lép.
- Több, a 16., 17., 18., 19., 20., 21. paragrafus rendelkezik az alapítványtevők kötelességeiről és jogairól is. Többek között arról, hogy minden ajánlattevő 1809. január elsejéről keltezte tartozik kötelezvényét kiállítani, és e naptól kezdve fizeti a hat százalékos kamatot. A későbbi alapítványtevőknek az ajánlat napjától számítják a hat százalékos kamatot. Miként kezelik az 5000 forintnál kisebb és annál nagyobb összeget ajánlottak befizetését, kamatát és jogát. A 18. paragrafusban örök emlékül felsorolják az ajánlattevők neveit és az összeget, és a további ajánlatokat tevők neveit a következő országgyűlésen fogják törvénybe iktatni. Az összes kötelezőlevelet az országos levéltárban megőrzik és a nádor igazgatása alatt az összegyűlt tőkét az országos

pénztárba, adják és kezelik, kölcsönökbe helyezhetik. Az akadémiai tőkealap és kamatgazdálkodását egy közgazda vezeti, ellenőr felügyelete alatt, a szükséges kiadásokat mindenkor az igazgató vagy aligazgató ellenjegyzzi, akik felügyelik az intézet pénz- és gazdasági ügyeit; a vezetett számadásokat évvégén bemutatja az igazgatónak. Az igazgató az intézet állapotáról és pénzügyeiről jelentést tesz az ország nádorának, aki minden év végen a számadásokat megvizsgálhatja és jóváhagyja, majd az akadémia helyzetét, a pénztári kimutatással és számadások kivonatával betekintésre a király elé terjeszti; ezt az éves jelentés azután a nádor másolatokban az ország minden törvényhatóságaival is közölni fogja. Végül a 22. §. arról rendelkezett: „Az intézet igazgatója az akadémia állapotáról és az ifjúság előmeneteléről minden országgyűlésnek jelentést teend.”

Az 1808-ban törvénybe iktatott tanintézet pénzalapja önkéntes adományokból jött össze és továbbra így akarták bővíteni, valamint országgyűlési úton határoztak a létesítéséről. E törvény szerint az Udvari Haditanács alárendeltségébe tartozó többi katonai akadémiától és tanintézettől teljesen eltérő jogállású, Nemzeti Katonai Ludovica Akadémiában 1809. október 1-jén kellett volna megkezdeni az oktatást. Ám sajnálatos ismert körülmények és viszonyok miatt ez négy évtizedig nem történt meg. Az 1808. évi VII. törvénycikk formálisan létrehozta ugyan a nemzet által követelt magyar katonai felsőoktatási intézményt, de tényleges megnyitását és a magyar nyelven folyó tisztképzést, a Habsburg Birodalom érdekeit féltő uralkodó és Udvari Haditanácsa megakadályozta, lehetetlenné tette.

Köztudott, hogy az elmúlt 200 esztendő, a 19. és 20. század a magyarság társadalmi fejlődésének, sorsa alakulásának, vajúdó, fordulatokban, tragédiákban bővelkedő történelmi korszakai voltak. A katonai felsőoktatásunk, ebben az állandóan változó társadalmi és politikai, gazdasági és kulturális, tudományos és hadügyi közegben alakult, formálódott olyanná, ahogyan ma előttünk áll: sokfelől sokféle ok miatt hol elismertté, hol sokszor kritizálttá, de alapvető funkcióját a jövő – az ország építése és védelme szolgálatában – lényegében mindvégig teljesítővé. A két évszázad tanulásaiból merítve ezt teszi ma is a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, a magyar és az európai egyetemek nagy családjának megbecsült tagja, feladatköre betöltésével, a világ, az ország és védelme új kihívásaira megfelelő válaszokat adó oktatói és kutatói munkálkodásával.

FONTOSABB KÚTFŐK

1808dik esztendőben, boldog asszony havának 28dik napján rendeltetett Magyar ország közgyűlésének jegyző-könyve,... Posenban, Belnay György Aloys betűível, 1808. X XXII, 392, XVI o.

1808dik esztendőben, boldog asszony havának 28dik napján rendeltetett Magyar ország gyűlésének írásai. Posenban, Fűskúti Landerer Mihály betűível, 1808. XIX, 392, XVI o

Magyar Törvénytár. 1740–1835. évi törvénycikkek. Budapest, 1901.

Szilágyi Sándor: A nemzeti Ludovica Academia története. Levéltári adatok nyomán. Ludovica Academia Közlönye, 1875. 1. sz.